

© **Кравцов Ю. С.**

Таким чином, успіх демократичних перетворень залежить не лише від діяльності політичних лідерів, становлення інститутів державної влади та інституцій громадянського суспільства, якості політичних еліт та незалежних мас-медіа. Одним із визначальних факторів у процесі переходу до демократії стає формування та інституціоналізація процедур політичного вибору та умов його реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс; пер. з англ. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 549 с.
2. Шаян О. Л. Розробка та впровадження політичних рішень у демократичному суспільстві / О. Шаян. — Дис. на здобуття наук. ступеня к. політ. н. за спеціальністю 23.00.02 — політичні інститути та процеси. — Київський національний університет імені Тараса Шевченка — К., 2005. — 18 с.
3. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) / П. П. Шляхтун. — К.: Либідь, 2002. — 576 с.

Кравцов Ю. С. — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та права Дніпродзержинського державного технічного університету.

УДК: 112 + 337.0 + 334.0

ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ ПОЛІ ОСВІТИ ЯК ВИМОГА ЗМІНИ РЕАЛЬНОСТІ

Автор аналізує теоретичні основи сучасної правової реальності, що змінилася. З філософської позиції розкриваються фактори формування правового поля освіти в умовах становлення нового історичного типу суспільства, у нашому випадку – інформаційного. Аналізується процес трансформації сучасного українського суспільства, коли в ньому відбувається докорінна зміна ролі права, що набуває рис основного ціннісного орієнтиру, однієї з фундаментальних суспільних засад.

Ключові слова: право, правове поле освіти, інформаційне суспільство.

ИЗМЕНЕНИЯ В ПРАВОВОМ ПОЛЕ КАК ТРЕБОВАНИЕ СМЕНЫ РЕАЛЬНОСТИ

Автор анализирует теоретические основы современной правовой реальности, которая изменилась. С философской позиции раскрываются факторы формирования правового поля образования в условиях становления нового исторического типа общества, в нашем случае – информационного. Анализируется процесс трансформации современного украинского общества, когда в нем происходит коренная смена роли права, что приобретает черты основного ценностного ориентира, одного из фундаментальных общественных принципов.

Ключевые слова: право, правовое поле образования, информационное общество.

CHANGES IN LEGAL FIELD AS A REQUIREMENT OF REALITY'S CHANGE

An author analyses theoretical basis of modern legal reality which has changed. Factors of educational legal field forming in conditions of new historical type of society (informative) development are reviewed from philosophical position. The process of transformation of modern Ukrainian society with ground change of law's role which is going to become a main value vector or one of fundamental social principles is analyzed.

Keywords: law, educational legal field, informational society.

Формування правового поля освіти є однією із головних детермінант ефективного функціонування і розвитку державного управління неперервною освітою в Україні.

Становлення нормативно-правового освітянського поля ще продовжується, головне в цьому питанні – відповідність європейським та світовим стандартам на рівні законів, відображення державницької позиції щодо підвищення професіоналізму працюючих осіб завдяки безперервній освіті.

Метою нашого дослідження є з'ясування стану законодавчого забезпечення функціонування і розвитку системи неперервної освіти в Україні та механізму державного управління нею.

У межах колишнього СРСР Україна не мала власного правового освітнього поля. Закони, норми, правила, які регулювали життєдіяльність освітянської галузі, відтворювали й повторювали загальну ідеологію колишнього СРСР. Зусиллями працівників Міністерства освіти і науки, відповідних наукових, освітянських та державницьких інституцій на сьогодні Верховною Радою України прийняті й діють закони «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність». До внутрішніх та зовнішніх пріоритетів у становленні освітянського правового поля слід віднести: вплив головних орієнтацій у розбудові української держави; створення демократичного суспільства; усебічне забезпечення прав і свобод людини; шанування національних прав усіх народів; повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України; побудова правової держави; підготовка людини до життя у відкритому суспільстві; інтеграція загальнонаціональної ідеї із загальноцивілізаційними духовними орієнтаціями [4; 216-225.].

Закони, що регулюють відносини в освітянській галузі, мають бути демократичними, спонукати до творчості, вибору моделей і технологій навчання, виховання, сприяти самовизначенню учасників навчально-виховного процесу. Освітянське правове поле повинно надавати громадянам реальні демократичні права і свободи щодо здобуття повноцінної освіти, участі їх в організації та управлінні освітою та самоосвітою. Освітнє законодавство має утверджуватися як ринково спрямоване, сприяти становленню особистої відповідальності, мобільності особистості щодо прийняття рішення, вибору варіантів реалізації власної свободи у сферах суспільного виробництва. Освітянські закони повинні не тільки регулювати питання вибору типу чи виду навчального закладу, змісту навчальних дисциплін чи курсу, але й характеру самого навчально-виховного процесу, матеріального забезпечення учнів та студентів, їх працевлаштування, соціального захисту випускників тощо. Нинішній проект закону «Про вищу освіту» має спрямовувати освіту в широкому миротворчому розумінні на перспективу розвитку цивілізації, а також на націю- і державотворення.

У процесі демократичної трансформації сучасного українського суспільства в ньому відбувається докорінна зміна ролі права, яке поряд з інструментальним значенням набуває рис основного ціннісного орієнтиру, однієї з фундаментальних суспільних засад. Оскільки в сучасному українському суспільстві стійкі стереотипи поваги до права, на жаль, відсутні, потрібне більш фундаментальне обґрунтування ролі права в житті людини і суспільства та відповідне орієнтування політики. Від міри адекватності такого обґрунтування залежить спрямованість і ефективність як реформування суспільства в цілому, так і здійснення правової реформи як складової частини трансформаційних процесів зокрема.

Перефразовуючи відомий афоризм Гегеля, можна сказати наступне: «Кожен народ має той правопорядок, який він заслуговує». Соціальний порядок породжується соціальною культурою людей, що включає у себе зокрема їх політичну, економічну, правову, моральну культуру.

«Правова криза в Україні є перманентною, вона стала «інститутом запуску» інших національних криз — політичної, влади та управління, демографічної, економічної, моральної тощо. Одночасно правова криза підсилювалась і продовжує посилюватись політичною та іншими видами криз, створюючи загальну системну кризу в державі [13]. Вона, з одного боку, є «рукотворною» і за всіма ознаками «вписується» в процеси, які у світі отримали назву «керований хаос». З іншого боку, ця криза стала однією з перших в світі, яка свідчить, що цивілізація досягла вершини в своєму спіральному розвитку і розпочалися зворотні процеси — регрес» [7].

Ознаки кризи правопорядку в Україні сьогодні очевидні. Її виток, на наш погляд, слід шукати у кризі правової культури громадян. Правова культура формується під впливом не будь-якої юридичної освіти чи будь-якого юридичного досвіду, а саме залежно від характеру (типу) освіти чи досвіду, тобто лише завдяки певному типу юридичної освіти і досвіду. А це, в свою чергу, визначається відповідною соціальною реальністю, яка і детермінує типи духовної парадигми.

Сьогодні як ніколи виникає потреба в нових методологічних підходах, які б дали можливість поглянути на право як на найважливіший елемент людського буття, особливу реальність, що має

складну структуру і власну логіку функціонування і розвитку. Особливе значення послідовних теоретичних досліджень, які виходять на філософський рівень, полягає в постійній критиці існуючого і в обґрунтуванні нових тенденцій розвитку. Тому осмислення правової реальності як суперечливої єдності всіх сторін такого явища, як право, є одним з актуальних завдань філософії права.

З появою неklasичної парадигми соціального знання, коріння якої сягає феноменології Е. Гусерля і В. Дільтея (середина ХХ ст.), сформувалось уявлення про конституюючу діяльність суб'єкта як частину об'єктивного світу. В центр уваги нової суб'єктивістської парадигми були поставлені не об'єктивні процеси соціальної упорядкованості, а порядок, який формується у свідомості суб'єкта у процесі інтерпретації ним соціальної дійсності. Людина не відображає у своїй свідомості світ, а конструює його; і у такий спосіб наповнює іншим смислом, який обумовлюється належністю суб'єкта до певного типу культури, соціального, ціннісного контекстуального простору [1, с. 206].

Радикальний онтологічний поворот в сучасній соціальній філософії, в результаті якого проблематика свідомості, мислення, пізнання, науки виявилася проблематикою буття, його процесуальності, його структурності, складає одну з головних характеристик сучасності. Важливою є необхідність відповісти на питання, *хто* відтворює і відбудовує форми буття, в яких суб'єктних взаємодіях і ситуаціях вони відтворюються, змінюються, проектується і конструюються [5, с. 9].

В останні роки інтенсивно розробляються поняття віртуальної реальності [6, 9, 12] і одночасно з цим ідея віртуалізації суспільства [3]. Поняття "віртуальний" все частіше уживається в більш широкому контексті. Наприклад, тривко увійшли до ужитку не тільки такі словосполучення, як "віртуальне співтовариство", але й "віртуальна корпорація", "віртуальні гроші", "віртуальна демократія", "віртуальне навчання" і т.п., які тісно зв'язані з правовою реальністю, і мають правовий зміст. Дійсно виникла і розвивається вже згадувана нами вище нова організація соціального життя комунікаційного середовища - віртуальна реальність.

На думку автора теорії «віртуального суспільства» А. Бюля, з розвитком технологій віртуальної реальності комп'ютери з обчислювальних машин перетворилися на універсальні машини по виробництву «дзеркальних» світів. У кожній підсистемі суспільства утворюються «паралельні» світи, в яких функціонують віртуальні аналоги реальних механізмів відтворення суспільства: економічні інтеракції, політичні акції, юридичні дискурси законів, дій в мережі Інтернет, і т.п. Процес заміщення за допомогою комп'ютерів реального простору як локусу соціального відтворення простором віртуальним Бюль називає віртуалізацією [3].

Дослідниками проблеми віртуальності, зокрема Корсунцевим І. Г., зазначається, що сама по собі дійсність, як природна, так і соціальна, може вишикуватися за принципом вкладених подібно до матрьошок реальностей [6, с. 155]. Так, наприклад, державу можна розглядати як віртуальний суб'єкт, що існує в своїй власній віртуальній дійсності, каркас якої складають закони і рішення, що приймаються органами влади, причому цей каркас держава вільна змінювати, як захоче. Проте, для господарюючих суб'єктів закони держави не є віртуальними, вони об'єктивні і обов'язкові для виконання. Продовжуючи по аналогії, Майнцер К. зазначає, що господарський суб'єкт творить своє віртуальне середовище, яке для його співробітників і підрозділів буде об'єктивним. Тобто в наявності своєрідна ієрархія реальностей, які є генетично спорідненими і утворюють різноманітність [10, с.52].

У протилежність актуальній дійсності, що виражає цілісність, стабільність і завершеність, віртуальна реальність є джерелом відмінності і різноманіття. Таким чином, віртуальність є феноменом, іманентним самій структурі буття, що утілює можливість творчої, генеруючої діяльності. Багато в чому це пов'язане з тим, що віртуальна реальність будується за принципом "зворотного зв'язку", що дозволяє здійснити максимальне входження людини в інформаційний простір. Причиною віртуалізації сучасного суспільства є об'єктивна потреба в переході інформаційно-комунікаційних технологій на новий якісний рівень, а також іманентна людині потреба в творчості, в створенні нової реальності, таких світів, по відношенню до яких вона була б деміургом [6, с. 49-54].

Зміни у соціальній реальності супроводжуються змінами і в праві освіти. Як підкреслює Максимов С. І., в умовах подолання ідеологічного диктату і масштабності завдань, які стоять перед суспільством, сучасна вітчизняна юриспруденція дедалі частіше звертається до філософського обґрунтування розв'язання її проблем, що вимагає значної світоглядно-методологічної переорієнтації на основі визнання людини найважливішою соціальною і правовою цінністю. [11, с. 3-4]. Найбільш актуальною проблемою змін у правовій освіті є корегування моделі професійної підготовки фахівців – юристів, яка нині практично має «доганяючий» характер і здійснюється «від практики», що могло б бути допустимим для стабільного правового суспільства, зі сталими професійними традиціями і

стабільним соціальним порядком. Для українського суспільства і держави, які перебувають у стані реформування, базова підготовка юриста всіх кваліфікаційних рівнів має спиратися на підготовку юриста широкого профілю, що дасть можливість забезпечити академічну та професійну мобільність фахівця., така модель має призвести, з одного боку, до формування широкого світогляду фахівця-юриста, а з другого боку, має включати в себе вимоги до обсягу знань та навичок у певних видах юридичної діяльності.

Нагальна необхідність реформи юридичної освіти є суспільною потребою. В юридичних вузах, зокрема, Росії, вже тривалий час читають лекції студентам з цих дисциплін, випускають фахівців з конституційного права. А в базових класичних університетах України, на жаль, до цього навіть не підійшли. Тому що навчальні програми побудовані так, що, наприклад, в Київському Національному університеті імені на юридичному факультеті 58 годин присвячено архаїчній «квазидисципліні» організації діловодства на четвертому курсі, а про курс законодавчої техніки і законотворення студенти навіть не чули [7].

Відомий авторитетний вчений А. Селіванов вказує, що попит з боку найдинамічніших галузей господарського комплексу, соціальної і культурної сфер життєдіяльності суспільства потребують формування інноваційних форм і рівнів юридичної освіти, підготовки фахівців-юристів на основі корекції змісту і характеру юридичної освіти, орієнтацію на потреби соціального розвитку [15].

Поглиблення міжнародних аспектів юридичної освіти, розробка навчальних програм, інших матеріалів, які спрямовані на інтеграцію вищої юридичної освіти України в Європейський та світовий освітній простір, участь у загальних європейських проектах з провідними вузами Європи також, на наш погляд, допоможе подолати не конкурентоспроможність українських ВНЗ на європейському і світовому ринках освітніх послуг, проголошує провідний вчений В. Тацій [16].

Інтеграція економік різних країн, міжнародного економічного ринку, глобальні проблеми людської цивілізації, зобов'язання України щодо гармонізації національного законодавства з міжнародним, приєднання України до Лісабонської конвенції «Про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні» з необхідністю викликають до життя низку практичних заходів на шляху інтернаціоналізації вищої юридичної освіти. Інтернаціоналізація як процес міжнародної орієнтації вузів має у своїй основі три основні елементи: наявність міжнародного компонента в змісті навчальних планів і програм, міжнародну мобільність студентів і професорів, наявність програм технічного співробітництва і взаємодопомоги.

Відповідно змінюється і завдання юридичної науки. Вона намагається осмислити залежність права від людини. Посилення процесів глобалізації у сучасному світі та перспективи побудови гуманістичної, ліберально-демократичної цивілізації відіграли роль суттєвих стимулів до інтеграційних пошуків, спрямованих на теоретичні побудови, здатні «примирити» позитивістський і природноправовий напрями у розвитку сучасного правознавства. Пошуки розгортаються у площині інтегративного праворозуміння, точніше інтегрального типу праворозуміння. Причому інтегральний підхід застосовується у найширшому розумінні слова - від інтеграції, яка здатна подолати предметні полярності в середині всіх типів праворозуміння, до інтеграції, спрямованої на нову, загальнонаукову методологічну єдність позитивістських, природноправових і соціологічних пізнавальних моделей. В останній позиції, звичайно, не йдеться про створення єдиної універсальної теорії права, а виключно про вектор розвитку правової думки у третьому тисячолітті, вважає авторитетний правник П. Рабінович [14, с. 2-16].

Мова йде про персоніологічну динаміку осмислення проблем класичної юридичної науки, гуманізацію юридичних знань. Немає потреби доводити, що гуманізація можлива винятково за умови реалізації певного міждисциплінарного комплексу. Це пов'язано з природою самого пізнання соціальної дійсності, що передбачає певний взаємозв'язок смислових структур і яке здатне змістовно розкритися на міждисциплінарному рівні. Ефективність інтегративного праворозуміння буде визначатися концептуальними рамками тієї загальнонаукової парадигми, методологічний потенціал якої стане на заваді еkleктичному (механістичному) поєднанню різних типів праворозуміння, результати якого навряд чи можна назвати науковими. У такому аспекті зростає роль категорії права як інструмента наукового пізнання. Прикладом відповідного рівня міждисциплінарності є синергетика. Синергетичні моделі принципово не механістичні [10, с. 58]. Найголовніше, що дає синергетика гуманітарним наукам - це інший спосіб осмислення моделей соціальної реальності на основі нелінійного мислення (нової нелінійної епістемології) [10, с. 60]. Йдеться про принципово нові підходи у розумінні потенційних можливостей розвитку системи категорій правової науки, як великої відкритої системи.

© *Кравчик А. С.*

Таким чином, на наш погляд, зміни у правовій освіті є запорукою того, що право стане регулятором життя індивіда, а не перешкодою, завадою на його шляху реалізації своїх особистих завдань. В сучасних умовах саме правова освіта може стати найважливішим чинником розвитку особи, становлення громадянського суспільства і демократичної правової держави, громадяни якої зможуть жити в соціально-правовій згоді один з одним і з державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания / [Пер. с англ. Е. Руткевич]; Моск. филос. фонд. — М.: Academia-Центр; Медиум, 1995. — 323 с. — (Первые публикации в России)..
2. Иванов Д.В. Виртуализация общества / Д.В. Иванов.— СПб.: Петерб. востоковедение, 2000. — 96 с.
3. Иванов Д. Общество как виртуальная реальность / Д. Иванов // Информационное общество: Сборник М. 2004. — С. 354—359.
4. Ідеологія формування правового поля освіти // Наук.-освіт. потенціал нації: погляд у ХХІ ст. / [авт. кол. : В. Литвин (пер.), В. Андрущенко, А. Гуржій [та ін.]]. — К.: Навч. кн., 2004. — Кн. 3 : Модернізація освіти.
5. Кемеров В.Е. Введение в социальную философию: Учебник для вузов. Изд. 4-е, испр. — М.: Академический Проект, 2001. — 314 с.
6. Корсунцев И.Г. Философия виртуальной реальности / И. Г. Корсунцев // Виртуальная реальность: Философские и психологические аспекты. М., 1997. — С. 49—54.
7. Костенко О.М. Криза правопорядку і реформація юридичної освіти [Електронний ресурс] / О.М. Костенко. — Режим доступу: <http://h.ua/story/182828/>.
8. „Круглый стол”: проблемы современного правопонимания // История государства и права. — 2003. — №6 — С. 2—16
9. Литвинцева Л.В. Виртуальная реальность: анализ состояния и подходы к решению / Л.В. Литвинцева, С.Д. Налитое // Новости искусственного интеллекта. — 1995. — № 3. — С. 24—90.
10. Майнцер К. Сложность и самоорганизация. Возникновение новой науки и культуры на рубеже века / К. Майнцер // Вопросы философии. — 1997. — №3. — С.48—61.
11. Максимов С.І. Правова реальність як предмет філософського осмислення // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, Харків 2002 — 35 с.
12. Носов Н.А. Виртуальная реальность / Н. А. Носов // Вопросы философии, — 1999, — № 10, с.152—164
13. Перець В. Правова криза / В. Перець, В. Степанова, Д. Руденко. - Всеукраїнська газета Персонал-плюс. — № 22 (375) 2-8 червня 2010 року.
14. Рабінович П. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. — 2002. — №4.
15. Селіванов А. *Практика сьогодні не сприймає ситуацію, яка створилася [Електронний ресурс]: Матеріали круглого столу «Юридична освіта в Україні потребує негайної реформи».* — Освіта України. — Режим доступу: <http://ukrosvita.at.ua/publ/1-1-0-52>.
16. Тацій В. *Неналежно підготовлені юристи – це небезпека і для держави, і для суспільства [Електронний ресурс]: Матеріали круглого столу «Юридична освіта в Україні потребує негайної реформи».* — Освіта України. — Режим доступу: <http://ukrosvita.at.ua/publ/1-1-0-52>.

Кравчик А. С. – доцент Одеського філіала Європейського університета,

УДК: 774+511.32+112

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД В СОЦИОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПАРАМЕТРИЧЕСКОЙ ОБЩЕЙ ТЕОРИИ СИСТЕМ

В результате применения системной методологии в виде параметрической общей теории систем А. И. Уёмова была осуществлена теоретико-системная экспликация социологической